

Det nya Holland

Övervakningskameror, urinprover och förbud att sälja cyklar

Narkotikapolitiken i Holland går i en restriktiv riktning. Åtminstone för tillfället.

– Vi ska skydda de unga från dåliga val i framtiden säger borgarrådet Leonard Geluk i Rotterdam där man infört urinprover i skolorna och planerar att stänga majoriteterna av alla coffee shops.

Text: Pelle Olsson Publicerat i Narkotikafrågan nr 4, 2008.

Mitt i turistströmmen i centrala Amsterdam ligger en man på gatstenarna. Han sover hopkrupen vid ett cykelställ. Nedanför rinner kanalen. Skuggan från ett broräcke faller över hans smutsiga jacka. Herman Jansen böjer sig fram och skakar honom i axeln. Ingen reaktion.

– Det är polisen, vakna!

Jansen fiskar rutinerat upp ett id-kort ur innerfickan på mannens jacka. Sedan trycker ett pekfinger bakom örat på honom. Mannen grymtar till, kommer upp i knästående, sedan på fötter. Det är en lång, mager yngling. Han blinkar mot solljuset. Tar ett snedsteg. Flinar mot den uniformsklädde.

– Jag tycker om dej, säger han grötigt på dålig engelska.

– Du är från Polen?

– Men du tycker inte om mej, va?

– Hur länge har du varit här?

– Två mån två månader.

På frågan vad han sysslar om dagarna säger han att han dricker och så gör han en gest med handen mot munnen och blåser ut luft. Han röker skunk.

– Hur får du pengar?

– Dom ger mig mat.

– Vilka?

Inget svar.

– Vad har du för adress?

– Du tycker inte om mej.

Herman Jansen tar upp sin mobiltelefon och ringer till stationen vid Beursstraat. Den påtände och berusade polacken har redan hunnit bli rapporterad ett flertal gånger, men han har ännu inte begått något brott. Jansen skulle kunna ge honom 60 Euro i böter, men inser att det är meningslöst. Han låter den unge mannen vingla iväg i folkvimlet.

– Jag tycker om dej, vinkar han och flinar brett.

Övervakningskameror och 90 poliser

Herman Jansen är buurtregisseur, kvarterskommisarie, i Wallen, som omfattar kvarteren runt red light district. Tiotusentals turister strömmar igenom lilla området varje dag för att besöka sexklubbar, bordeller, barer och haschkaféer. Här bor också 3000 personer, många med djupa rötter i staden, lokalpatrioter som inte kan tänka sig att bo någon annan stans. Mitt emellan dessa grupper står Jansen och hans kollegor.

Det krävs stora resurser för att upprätthålla ordningen när drogerna flödar; illegala, såväl som legala. På den lokala polisstationen arbetar uppåt 90 poliser. Utöver dem finns ytterligare styrkor som motorcykelpoliser och andra specialstyrkor att tillkalla

Till sin hjälp har ordningsmakten ett heltäckande nät av övervakningskameror. Varenda vrå utomhus av kvarteren där alla coffee shops och sexklubbar finns syns idag på polisens monitorer.

Prostitutionen har minskat genom en ny lag som förhindrar att kriminella personer och svarta pengar får figurera i någon affärsverksamhet. 150 fönster där prostituerade ställs ut som varor i ett snabbköp, har stängts och byggnaderna har tagits över av staden. De flesta coffee shops i Wallen finns dock kvar även om antalet har minskat i Amsterdam som helhet – från 340 för tio år sedan mot drygt 240 idag.

Inte mindre än 15 olika hjälpinstanser för missbrukare finns i Wallen, allt från Frälsningsarméns härbärge till sjukvård, metadonmottagningar och sprututdelning. Det bidrar också till att det är färre missbrukare och langare på gator och torg.

– Det har blivit lugnare här under de senaste åren, säger Jansen, men det uppkommer hela tiden nya problem.

Junkie Bridge

Ett sådant nytt problem är den lilla bryggan vid kanalen Voorburgwal. Den byggdes på initiativ av de boende, så att de kunde sitta nere vid vattnet om kvällarna. Särskilt det gamla paret B. som bott här i hela sitt liv såg fram emot detta. Det finns ju inga parker här och gator och trottoarer är trånga. Efter långvariga processer med staden om byggnadslov och annan byråkrati i detta kulturhistoriskt känsliga område, blev bryggan äntligen färdig. Den ockuperades genast av missbrukare och makarna B., nu i 80-årsåldern, vågade inte gå dit.

Strax intill ligger Junkie Bridge, knarkarbron. Adressen är egentligen Grimburgwal och där bor advokat Guy Weijer. När han köpte huset och öppnade praktik där för fem år sedan visste han naturligtvis att det var ett livligt nattliv i området, men den ökade ljudnivån på kvällar och nätter har varit plågsam.

– Du ser cyklarna där, säger han och pekar. Alla är stulna. Det är narkomanerna som gör det. De tar hit cyklarna och sedan säljs de av ett gäng mer professionella kriminella.

Kommersen pågår dygnet runt utanför Weijers husknut. För 10 euro får man en fungerande cykel, för 20 en mountainbike.

– Vi arbetar med det här säger, Herman Jansen. Nu har vi i alla fall satt upp en skylt att det är förbjudet att sälja cyklar. Det innebär att vi kan bötfälla de som gör det även om vi aldrig kan bevisa att det är stöldgods.

Skylden föreställer två figurer med cykel emellan. Över dem går ett rött streck.

En sådan gatuskyld finns ingen annan stans än i Amsterdam.

Mindre heroin, mer kokain

Gerrit van Santen, medicinsk chef för avdelning mental hälsa på GGD, Amsterdams lokala hälsovårdsmyndighet, har följt missbruksepidemin i staden i över 30 år.

– 1975 fanns några hundra opiatmissbrukare i Amsterdam. Några år senare hade vi 8000. En explosion! Och de var i 20-årsåldern, de var kriminella, det var hemlösa och de var störande.

van Santen, som tidigare varit husläkare, fick 1979 arbete på GGD:s nystartade narkotikaavdelning.

– Vi hade upptäckt att den drogfria behandlingen som fanns då bara nådde 5 procent av narkomanerna. Vårt uppdrag som ett kommunalt folkhälsoinstitut var att ta hand om de resterande 95 procenten, som inte var motiverade. De var alla opiatmissbrukare. Vi startade ett lågtröskelprogram för metadon. Inom några år nådde vi 80 procent av dem.

– Att uppnå drogfrihet är inte det enda alternativet i en behandling, påpekar han.

GGD:s metadonprogram gav enligt van Santen goda resultat. Den största nyttan var när metadon kombinerades med viss rådgivning. Då får 40-50 procent en stabilisering av sitt liv och kontroll över sitt missbruk. Det senare innebär att man använder illegala droger högst en dag i veckan.

Idag får 12 500 opiatmissbrukare metadon i hela landet. Det är ungefär hälften av alla

heroinister. Sedan 1998 finns också möjlighet att få heroin förskrivet av läkare. Antalet platser på heroinmottagningarna utökas nu till 1000 i 18 städer.

Nu blir heroinmissbrukarna färre för varje år och medelåldern på dem som finns kvar är runt 40 år. En annan positiv trend är att allt färre injicerar drogen. Andelen är nere på 8 procent varför antalet sprutor som delas ut minskar kraftigt.

Istället kommer kokainet mer och mer. Det är samma tendens i hela landet. Det märks inte minst inom narkomanvården. Av de 32 537 narkomaner som år 2006 sökte hjälp för sitt missbruk, hade 40 procent heroin som huvuddrog, 29,5 procent hade kokain och 20 procent var huvudsakligen cannabissmissbrukare. Om man ser till nya klienter blir mönstret ännu tydligare. Bara 22 procent av dem som sökte vård första gången under 2006 hade heroin som främsta drog, 35 procent hade kokain och 32 procent hade cannabis.

En annan oroväckande trend är det ökade antalet icke dödliga olycksfall på grund av cannabis. År 2006 inträffade 461 sådana fall mot 141 år 2000. De flesta som drabbas är drogturister. Ingen annan drog orsakar så många akuta sjukbesök.

– THC-halten i cannabis har ökat genom åren och biverkningarna har blivit fler, säger van Santen. Ett antal personer har utvecklat ett beroende och vi vet att det kan utlösa schizofreni. Vi vet också att den unga hjärnan tar mer skada, liksom av alkohol.

Han tycker att coffee shops måste få finnas kvar, men att de är för många. De borde hållas efter hårdare. Höj åldersgränsen, föreslår van Santen.

– Vi behöver inte 240 coffee shops Amsterdam. Varför ska vi locka hit turister med dem? 50 kaféer räcker.

Rotterdam

Om Amsterdam är en turiststad, en kulturstad och tjänstemannastad är Rotterdam – med något högre befolkning – traditionellt en arbetarstad med sin stora hamn och sina industrier. Här har man en tuffare politik mot haschkaféerna. För tio år sedan fanns 180 coffee shops, idag återstår 60. Nu ska det antalet minskas ytterligare. Personen bakom de senaste reformerna är framför allt det unga borgarrådet för utbildning, familj och ungdom, Leonard Geluk.

– Vi politiker ska säga samma sak till barnen som föräldrarna, säger han. Det blir underligt om mamman och pappan säger åt sina tonåringar att de inte ska använda narkotika, när det är tillåtet att göra det i en coffee shop runt hörnet. Därför stänger vi 20 av dem nästa år, i första hand de som ligger nära någon skola. Nästa steg är att stänga ytterligare 20, men det behövs ett nytt kommunalval 2010 däremellan.

Geluk som tillhör CDA, kristdemokraterna, har även lyckats genomdriva ytterligare drogtester i vissa gymnasieskolor som har extra stora problem. Försöken kommer att utvidgas till fler skolor. Han menar att det är oacceptabelt att så många skolungdomar röker cannabis. De som testar positivt måste förbinda sig att sluta använda.

– Vi ska skydda de unga från dåliga val inför framtiden, säger han. Cannabissrökning har ett klart samband med hög frånvaro och dåliga betyg. Vi vet också att lätta droger är en inkörsport till heroin, kokain och ecstasy.

Men är detta möjligt, rent juridiskt, i ett land som Holland där den personliga integriteten går före allt annat?

– Vi tror det och vi ska prova var gränserna går. Skolorna gör en överenskommelse med stadsstyrelsen och kan sedan profilera sig som narkotikafria. Eleven och föräldrarna skriver tillsammans på ett kontrakt att de godkänner drogtester.

CDA är visserligen det största regeringspartiet men i kommunalvalet i Rotterdam fick CDA bara 8 procent av rösterna. Ändå har de restriktiva reformerna stöd av 80 procent av befolkningen enligt Geluk. Men Coffee shop-ägarna har förstas protesterat mot

stängningarna.

Maastricht

I Maastricht längst ner i södra Holland är man inte lika hård mot dessa licensierade cannabisförsäljare.

– Vi har ett bra samarbete med stadshuset, säger Marc Josemans ägare till coffee shop Easy going och talesman för VOCM, Coffee shop-ägarnas förening i Maastricht. Vi arbetar tillsammans för att minska störningarna från våra kunder. I mitt fall handlar det framför allt om parkeringsproblem. De flesta kommer i egna bilar och det blir ont om plats på gatan.

Josemans och hans kollegors affärsverksamhet är mycket lönsam. Han har 27 anställda på Easy going. Sammanlagt arbetar 265 personer på heltid i Maastrichts 14 coffee shops. Genom stadens geografiska läge har verksamheten emellertid medfört komplikationer.

– Vi har inga problem med våra coffee shops, säger Math Wijnands, borgmästarens talesman. De är noga att hålla sig till reglerna om åldersgränsen på 18 år, ingen tung narkotika, inget störande, ingen reklam och högst fem per kund. Men vi omgivna av länder som inte har coffee shops. Varje år tar vi emot 1,5 till 2 miljoner besök av drogturister. De lockar i sin tur hit drug runners, narkotikalangare av både lätt och tung narkotika. Polisen känner till 850 sådana drug runners. Det blir en illegal drogscen runtomkring kaféerna eftersom det är där kunderna finns. En massa våld och oväsen uppstår.

Är det inte haschkaféerna som har skapat den här situationen?

– Nej, problemen beror på skillnaderna i ländernas narkotikalagstiftning. Det är ingen lösning att stänga dem. Då uppstår en ännu större illegal knarkhandel.

För att minska trycket av drogturister och langare i centrala Maastricht utlokaliseras nu hälften av haschkaféerna till utkanten av staden i så kallade coffee corners där två eller tre kaféer etableras tillsammans. På så sätt ska blir verksamheten också lättare att övervaka och hålla ordning kring.

Men de omkringliggande städerna i Belgien och Tyskland har protesterat. Protester har även framförts på nationell nivå. De vill inte att deras ungdomar åker till Maastricht över huvud taget och köper med sig narkotika hem.

– Det måste till en europeisk lösning, säger Wijnands. Vi måste ha samma politik i alla länder i den här delen v Europa.

Med detta menar han en holländsk politik. Cannabis så populärt och coffee shops gör att drogen kan användas på ett säkrare sätt.

Reglera all narkotika

Samma bedömning gör drogforskaren Tim Boekhout van Solinge, numera verksam som kriminolog i Utrecht.

– Cannabisrökningen minskar inte genom att de blir färre coffee shops, säger han. Om man stänger dem kommer marknaden att koncentreras eftersom det fortfarande är lika många som röker. Titta på de länder som saknar coffee shops; Tyskland, Frankrike. Efterfrågan är större där.

Boekhout van Solinge menar att reformerna i Rotterdam visar att de inte vet vad de sysslar med.

– Coffee shop-ägarna klagat för de vet att alla dessa små odlare som levererar till dem kommer att slås ut. Istället kommer mer professionella odlare, organiserade kriminella, in i bilden.

Han håller med om att narkotikapolitiken just nu går i restriktiv riktning med ett starkt CDA och en koalitionspartner i regeringen PDA, socialdemokraterna som bara håller med. Men det kan lika gärna vända vid nästa val, tror han. Det drogliberala D66 har fallit tillbaka i många år men har nu en ny ledare och kan mycket väl få nytt inflytande i narkotikapolitiken

och då kommer nya coffee shops att öppnas.

– Skillnaderna mellan de olika linjerna i politiken är ändå marginella, säger han.

Om Tim Boekhout van Solinge fick bestämma skulle han införa “ ett system av reglering” av all illegal narkotika, men den ska vara olika sträng för olika droger.

– Troligen kommer fler att använda narkotika om det är tillåtet, men verksamheten omkring den blir inte kriminell längre. Det är den viktigaste aspekten. Drogförbudet för med sig så många nackdelar och det göder de internationella organiserade brottsligheten.

Utvidgad tvångsvård

För sju år sedan överraskades många av att Holland, av alla länder, införde den mest långtgående tvångsvården i Europa för kriminella narkomaner. Den kallas SOV, Strafrechtlijke opvang verslaafden (straffrättslig placering av narkomaner). Lagen innebär att narkomaner som begår upprepade småbrott kan dömas till 24 månaders vård. I gengäld utlovar hemkommunen arbete och bostad när de skrivs ut. Idén bakom lagen och dess helt drogfria behandlingsprogram kommer från Adèle Hoekstra, ursprungligen en vanlig socialarbetare i Rotterdam.

– De narkomaner jag träffade på den tiden var hemlösa och stökiga, berättar hon. När de begick brott hamnade de gång på gång i fängelse, men ingen hjälpte dem att komma på fötter och de stannade aldrig kvar i några behandlingar. För att få vården att fungera måste man kunna förhindra att de hela tiden sticker iväg.

SOV startade 2001 med 385 platser i de fyra största städerna. Den gällde manliga, psykiskt någorlunda friska, kriminella narkomaner. Efter vissa inkörningsproblem blev projektet en framgång. Fler städer ville ha sina missbrukare placerade.

Sedan 2004 har tvångsvården utvidgats en bredare grupp återfallsbrottslingar. Det kallas ISD, (Institutionen för notoriska lagöverträdare) och omfattar även kvinnor och psykiskt sjuka. De allra flesta är fortfarande drogmisbrukare. Antalet platser har ökat till 1000. Det är en mycket svår grupp att behandla.

– Vi håller på med en ny utveckling, säger Hoekstra som numera är anställd på Justitiedepartementet. Det kallas veiligheidshuizen, säkerhetshus och ett samarbetsorgan för alla möjliga myndigheter; frivården, sjukvården, psykiatrin, domstolarna.

Syftet med säkerhetshuset, som redan finns i 29 städer, är att samhället kommer in tidigt när någon är på glid in i missbruk, skolk från skolan eller kriminalitet. Det upprättas en behandlingsplan, ibland innan de ens begått något brott. Planen ska följas och allmänna åklagaren kan döma dem till vissa åtgärder om de inte gör det.

Hur kan dessa långtgående ingripanden vara möjliga?

– Många drogexperter är förstås kritiska, men utvärderingar av de här lågröskelprogrammen visar mycket dåliga resultat. Narkomanerna får rena sprutor och metadon, men ingenting annat. De fortsätter ändå att ta annan narkotika. Kokain, ecstasy, alkohol. Det finns ingen plan att få dem friskare.

En rapport 2005 om metadonprogrammen till folkhälsoministern (Behandling met methadon: het kan en moet beter = Metadonbehandling: vi kan göra det bättre) bekräftar den bilden: bristande dokumentation, oklara kriterier för att vara med, dålig finansiering, bristfälliga medicinska bedömningar.

– Det finns en press från allmänheten att de här personerna ska få riktig hjälp, säger Hoekstra. Folk är trötta på missbruk och störande personer.

Jag tycker om dej

Åter till Amsterdam där Herman Jansen och Guy Weijer betraktar de fastlåsta cyklarna vid Junkie Bridge. Weijers pekar ut några av cykellangarna, men dessa gör förstås inga affärer så länge det står en uniformerad polis och tittar på. Både polisen och advokaten är överens om

att övervakningskameror skulle kunna få stopp på verksamheten.

– Det är klart att det har varit en massa diskussioner om integritet och personlig frihet, säger Jansen. Partierna till vänster vill inte ha några alls. Kristdemokraterna kan tänka sig några få. Men när folk inser att det behövs mer kameror, så tycker dom att det är normalt.

Medan kvarterskommissarie Herman Jansen fortsätter sin patrullering i södra Wallen kan man se ambulans med en polisbil bakom blockera all trafik längs kanalen några kvarter norrut. Ambulansen är dock tom när sjukvårdarna stänger bakluckan. Tre poliser i vita skjortor står bredvid och diskuterar med en sittande man. Antagligen har han sovit på gatstenarna och varit alltför svårväckt. Nu hänger de långa benen hänger nerför stenvuren. Han flinar. Vattnet som flyter förbi glittrar i solen. Han är påtänd och ser ut att må prima.

– Jag tycker om er, säger han. Men ni tycker inte om mej.